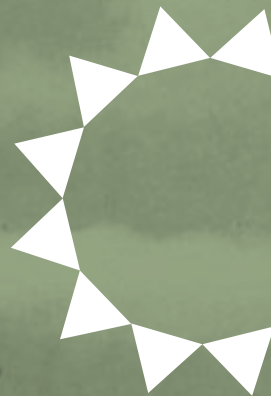

Stručně o Wannsee

© Fedor Gál, Jakub Szántó, Petr Koura, Petr Fischer,
Jakub Rákosník, Pavel Kosatík, Karol Sidon, Petr Pithart, 2022
© předmluva a závěr Pavel Štingl, 2022
© Památník ticha, 2022

Romantické místo nedaleko Berlína 20. ledna 1942 hostilo jednu z nejpodivnějších schůzek historie 20. století. Pojem konference ve Wannsee se na další desítky let stal metaforou zrodu děsuplného významu: Konečného řešení židovské otázky.

Co všechno je na tomto sousloví špatně? Proč se koncept vraždění Židů spojuje s otázkou? Žádné konečné řešení není konečné. Žádná konference to nebyla. Nic se tam nezrodilo.

Zastupující protektor Reinhard Heydrich si do Wannsee v podstatě odskočil z Prahy. Sděлил účastníkům setkání, k jakému rozhodnutí se dobral s jinými hodnostáři Říše, včetně vůdce. Následovala jen krátká diskuse k technickým a logistickým otázkám.

Co všechno nás dalších 80 let po Wannsee naplňuje děsem? Jistěže statistika 11 milionů odsouzenců k smrti jen pro svůj židovský původ. Jistěže 6 milionů obětí, které se skutečně podařilo zahubit průmyslovou metodou a před tím je ponížít až pod hranice všech lidských parametrů.

Děsivou zprávou tomuto světu ovšem je průběh setkání u jezera:

Skupina představitelů výkonných složek jedné říše se sešla k pracovní poradě, zhodnotili několik předešlých koncepcí celkové likvidace jednoho kulturního okruhu obyvatel starého kontinentu, upřesnili si nějaké drobnosti a pak odjeli zpátky na svá pracoviště. Následovala největší genocida v historii lidstva.

Na začátku si účastníci dali kávu, po skončení jednání, jež netrvalo déle než hodinu a půl, následovalo pohoštění. Byla to skvělá ukázka dynamické práce byrokratického aparátu Říše. Dnes, v době uboze pracující státní správy a neustále kritizované evropské byrokracie, bychom se tomuto výkonu státních úředníků mohli snad i obdivovat.

Mohli, pokud bychom si nevšimli faktu, že se účastníkům pracovní schůzky u jezera Wannsee patrně musel vytrátit z jednání skutečný obsah jejich jednání.

Také naše doba má jisté problémy se skutečným obsahem v byrokratickém procesu. Proto Památník ticha uspořádal veřejnou diskusi k nadčasovým odkazům konference ve Wannsee.

Oslovili jsme skupinu významných osobností ke spoluúčasti a nabídli jim poměrně krátký čas k vyjádření jejich pohledu na dvě otázky k vazbám Wannsee a naší současné reality.

Pravidla uvádění krátkých příspěvků jsme si vypůjčili od architektonických prezentací „Pecha Kucha“. Jejich dynamika nabízí koncentrovanou přehlídku většího množství různých pohledů na modelování veřejného prostoru.

Náš záměr měl ve veřejném prostoru – lépe snad veřejném dialogu – nabídnout sérii osobitých pohledů na významnou událost, od níž 20. ledna 2022 uplynulo 80 let.

Na setkání v rezidenci pražského primátora se vystříдалo osm účastníků *názorového fóra*. Nabídli všem účastníkům v sále i divákům na streamu České televize svůj pohled na konferenci ve Wannsee a její odkaz naší současnosti.

Inspirací pro název setkání *Stručně o Wannsee* byl titul vzpomínkové knihy Václava Havla „Stručně, prosím“.

Moderátoři skupiny Vosto5 dohlédli na časový limit pro názory našich hostů. Symbolický závěr setkání patřil videoartu Daniela Pešty s názvem *Řetěz*.

Reakce na první *názorové fórum* Památníku ticha potvrdily, že v jazyce a stylu vzpomínání dramatických okamžiků minulosti je stále co nového přinášet. A také, že paralely minulosti s dneškem jsou zásadním klíčem k pochopení, lépe snad ke snaze o pochopení událostí, jež se staly. A také – jež by se mohly stát!

V době, kdy jsme se rozhodli vydat malou tiskovinu Stručně o Wannsee, jsme ještě ani netušili, že příští evropská válka vypukne za pět neděl po našem názorovém fóru. A že se bude konat v prostorách nazvaných Timothy Snyderem „krvavá země“. A že bude uvedena jedním z novodobých autokratů 21. století jako speciální vojenská operace za účelem denacifikace Ukrajiny.

A že se stane další novodobou genocidou civilního obyvatelstva, o němž strůjce invaze prohlásil, že nemá historické právo na vlastní stát...

Největší vojenská operace od konce druhé světové války jen potvrzuje fakt, že minulost je naší realitou a že jsme si zvykli v naší současnosti tolerovat podobenství k demagogickým výkladům a účelovým ideologickým komentářům k událostem, jež se staly a které se právě a opět dějí.

**Pavel Štingl,
Památník ticha**

Dopis ředitele Památníku ticha účastníkům fóra:

Milí hosté fóra pro vzpomínku na konferenci ve Wannsee, navazují tímto na naše již předešlé rozhovory a potvrzují, že plánovaná akce pro připomenutí konference ve Wannsee se bude konat ve výroční den: 20. ledna 2022 v rezidenci pražského primátora od 15.00 hodin.

Už potvrzení domácí hosté jsou: Petr Fischer, Fedor Gál, Pavel Kosatík, Petr Koura, Petr Pithart, Jakub Rákosník, Karol Sidon, Jakub Szántó

Snažíme se do hlediště pozvat především studenty, jednáme s vysokoškolskými kluby i našimi partnerskými středními školami (vše pochopitelně v mantinelech covidových opatření).

Stále platí, že nepořádáme konferenci, ale prostor pro mozaiku obohacujících postřehů a názorů na významnou historickou událost se snahou zpřítomnit její význam. Původní motivační otázky stále platí:

Jak vnímáte zásadní odkaz konference patnácti nacistických vizionářů nového světového pořádku ve Wannsee a co nám průběh konference, její výsledek a podstata signalizují dnes?

Máme čeho se obávat v současném celosvětovém vývoji mezilidských i politických vztahů při vzpomínce na 20. leden 1942, kdy se zrodila koncepce konečného řešení židovské otázky?

Celý program by neměl překročit rámeček 90 minut. Stále tedy platí, že délka jednotlivých vstupů je limitována 5–7 minutami.

Moc se na Vás těšíme a ještě jednou mnohokrát děkujeme, že jste přijali účast.

Pavel Štingl
a kolektiv Památníku ticha

Fedor Gál

Tak mi řekněte, jak promyslet, jak pochopit a jak sdílet.

Jak mám promyslet, pochopit a sdílet příběh své babičky, která s vnučetem v rukou vystoupila na rampu v Osvětimi, zařadila se do fronty, nakráčela do plynové komory, kam lidé nasypali cyklon B, a ona se – říkají – před smrtí 15 minut dusila. Jak to má uchopit lidský rozum?

A jak pochopit fenomén holocaustu?

Tomáš Kraus dnes ve svém úvodu správně řekl, že konference je blbé slovo. I pracovní schůzka je špatné slovo. Byla

to „slezina zločinců“. Ale co je fascinující, že téměř všichni měli vysokoškolské vzdělání. Téměř všichni milovali Wagnera. Většina z nich četla Nietzscheho a Goetha.

Tak kdo si nepoloží otázku, jestli vzdělání o sobě stačí na narovnání charakteru deviantního člověka?

No, nestačí!

A druhá věc, o které se málo mluví: nebýt výkonného aparátu, nebýt masy kolaborantů a zbabělců, nebýt masy pasivních svědků, kteří nepohnuli prstem, nebyl by holocaust. To jsou davy lidí, které se přidaly – bez výčitek svědomí. Možná, že někteří měli – výčitky.

Já jsem ze země, ze Slovenska, a chci říct naplno, Slovensko byla první neokupovaná země, která nabídla Říši své Židy i s rodinami. V prvním kole Němci požadovali jenom mladé a práce schopné.

Ne, ne, berte je všechny, ať se nevracejí, a ještě zaplatili za každého jednoho 500 marek. Vzápětí upravili legislativu a židovský majetek si celý rozebrali. Sousedé. Mnohdy přátelé, kolegové...

Prezidentem toho státu byl katolický kněz Jozef Tiso. Značná část občanů Slovenské republiky se dodnes nedokázala s tímto faktem vyrovnat.

Nedokázala to do značné míry ani katolická církev samotná. Lidé jako já – narodil jsem se v Terezíně a bylo mi pár měsíců, když byl Terezín osvobozen – se značnou část svého života snažíme postavit symbolické náhrobní kameny pro všechny své bližní, kteří byli povražděni. Snažíme se rekonstruovat jejich příběhy a dolujeme ve svém podvědomí, hledáme stopy mezigeneračního přenosu.

Opakuji to, co jsem řekl na začátku. Nicméně odmítám být exponátem pietních událostí, odmítám být přeživším, kterého vodí na různé akce, aby dělal stafáž politikům. Jsou to často lidé aktivní v politice, kteří využívají podobné akce jenom k tomu, aby zvýšili svou popularitu u veřejnosti, aby si přihráli body u elektroátu. Těžko se mi to říká, ale není kam utíkat. Ztratil jsem spoustu iluzí, už nevěřím tomu, že stačí apelovat na lidskost. Když vedle lidskosti nekráčí také síla, budeme jenom lidští, budeme považováni za zbabělce.

Pamatuji si parafrázi z talmudu, pamatuji si ten citát přesně, ale řeknu vám parafrázi. Přichází-li někdo, aby vám vzal důstojnost a svobodu, tak vstaňte, jděte mu vstříc, ale připraveni! Připraveni. Mluvím-li o holocaustu a mluvím-li o údělu Židů, kteří měli být vyvražděni, nedá mi, abych neřekl, že holocaust se týká také Romů, týká se taky lidí duševně nemocných, týká se taky lidí s jinou sexuální orientací, týkal se taky všech, kteří projeví odpor vůči nacistickému režimu, antifašistů.

Nacionální socialismus, což cítím jako aktuální problém, byl poražen, globálním úsilím. Globálním úsilím. Svět, ve kterém žijeme, je globalizovaný. Nebude jiný.

A podíváme-li se do pozadí všech ataklysmat 20. století, ale i současných, vidíme, že v pozadí je velice často, ne-li téměř vždy, zhoubný nacionalismus. Nacionalismus.

Nacionalismus... Třikrát to musím zopakovat. Je to mor, je to rakovina! Ale je to taky heslo, které je velice aktuální. Ukrývá se za ním spousta politiků, kteří jsou momentálně při moci.

Ani se mi nechce připomínat, že fašisté a nacionální socialisté například na Slovensku jsou dnes součástí zákonodárné moci, že byli zvoleni ve svobodných volbách. Pro mě je to výzva. Každodenní výzva. A vlastně z těchto lidí se rekrutují – do první linie – všichni, kteří mávají zástavami a říkají si vlastenci a říkají donekonečna frázi o národních zájmech, protože národní zájmy jsou taky zájmy lidí, se kterými sdílíme tuto planetu a tento civilizační prostor.

A z nich se také rekrutují nepřátelé liberální demokracie a troufám si říct, protože tady a teď máme aktuální problém, také lidé, kteří jsou odpůrci vakcinace. A zpochybňovači toho, jakým způsobem s covidovou pandemií dodnes válčíme. Všechny sociologické výzkumy, které znám, potvrzují tuto tezi. Nechce se mi jmenovat konkrétní politiky, ale nebyl by to problém. Já jenom chci říct, že si koledují o resuscitaci toho, o čem tady dnes budeme mluvit.

Sejí vítr a to není dobře.

Děkuji vám za pozornost.

Text proslovený Fedorem Gálem pro Památník ticha 20. ledna 2022 byl uveřejněn v redigované podobě i ve slovenském *Denníku N* Memento menom Wannsee.

Jakub Szántó

Dámy a pánové, dobrý den.

Když se před 100 lety v Americe v jakékoliv americké domácnosti dítě rýpalo v jídle, tak jeho maminka nebo tatínek přispěchali a řekli, nerýpej se v tom jídle, nedokážeš si představit, co by za to daly chudé arménské děti.

Před 100 lety to bylo necelé čtyři roky od doby, kdy skončil do tehdejší doby nejšílenější a nejzvrácenější konflikt, jehož součástí byla první systematická genocida v biologickém smyslu tak, jak posléze naplánovali pánové, o kterých jsme mluvili. V té době, mezi válkami, na začátku dvacátých let, celý svět – nejenom Spojené státy americké, ale

také válkou rozbitá Evropa, ale celý svět včetně Blízkého východu viděl neuvěřitelné podrobnosti o otřesné genocidě, která stála život jednoho a půl milionu žen, dětí, starých lidí, mužů, kteří byli upáleni, kteří byli utopeni, rozčtvrceni, vyhladověni, postříleni, ubiti.

Dneska neznáme žádný deník arménské Anne Frankové. Neznáme film, který by dostal Oscary tak, jako židovská verze téhož později, jako film Schindlerův seznam. Vzdělanější lidé mají nějaké povědomí, ale situace je taková, že dokonce existuje země, která je nástupnickou zemí viníků, tzn. osmanské říše – dnešní Turecko, které jde tak daleko, že popírá existenci tohoto milionkrát historicky prokazaného faktu vyvraždění jednoho a půl milionu lidí pouze na základě jejich etnicity, jejich původu a jejich náboženského vyznání.

A dokonce si dovoluje trestat země, které si dovolí říct na oficiální úrovni, že k něčemu takovému došlo.

O dvě desítky let později došlo k tomu, že nástupníci, respektive o generaci mladší představitelé země v té době, o které jsem mluvil – před 100 lety – za první světové války, byli spojenci osmanské říše. Tehdy císařské Německo mělo své válečné důstojníky, kteří přímo asistovali, respektive byli přímo pozorovatelé jednotlivých aktů, které se posléze poskládaly do hromadné vraždy jednoho a půl milionu Arménů.

O dvacet let později, o generaci mladší, jejich nástupníci v nové zemi, ovšem stále ve stejném Německu, uspořádali krátkou, pouze devadesátiminutovou pracovní schůzku. Začala hodinovým projevem jejího svolavatele Reinharda Heydricha, posléze probíhala pouze 30 minut velmi stručného rozdělování byrokratických, administrativních a finančních toků. Směřovaly k tomu, že 11 milionů lidí, kteří byli označeni na základě norimberských rasových zákonů za Židy – a řada z nich ani nebyli praktikujícími židy, ani se za Židy velmi často nepovažovali –, ti tzv. mischlinge první a druhé třídy byli určeni k fyzické systematické likvidaci.

Součástí toho, čemu nacisté tak byrokraticky dali jméno, které to všechno pokryje, to hromadné řešení, byly například hromadné slevy pro Reichsbahn... Protože bylo třeba zaplatit železnici ze strany vedení SS za přepravu tak velkého množství lidí.

V té době začal vznikat první tábor smrti, první vyhlazovací tábor, nikoli ty koncentrační tábory, kde se lidé koncentrovali, ale skutečně tábory a místa, které byly určeny k fyzické likvidaci jedné celé rasy. Později jich vzniklo celkem šest.

Treblinka, Chelmno, Osvětim, Sobibor, Majdanek a Bežec jsou pojmenování, která zůstávají zastoupena jedním jménem, které je jakýmsi symbolem: Osvětim.

A byl to Bežec, kde se vlastně to, co tito lidé před 80 lety plánovali, naplnilo takřka dokonale. Z 500 tisíc lidí, kteří vstoupili do tábora, přežilo 7.

Sedm lidí z 500 tisíc! Proto se o Bežecu taky neví tolik jako o Osvětimi, která byla násobně větší, nicméně zemřelo tam vlastně srovnatelné množství lidí, Bežec byl třetím největším, nejhorším z těchto táborů na likvidaci jednotlivých lidí.

Biologický rasismus národního socialismu samozřejmě má své dějinné kořeny.

O tom, kde se vzal antisemitismus, si můžeme povídat dlouho. Byly o tom napsány dlouhé texty, velmi tlusté knihy. Jsou na to stovky různých hypotéz a rozličných teorií. Velmi podstatné je, že jde o něco, co je starší než to, co se často uvádí jako kořen...

Takzvaný křesťanský antijudaismus neboli římskořecká pomsta za to, že Židé nepochopili, že Bůh podle křesťanského přesvědčení vyslal svého syna, a Židé ho nechali ukřižovat, jakkoli to byli Římané, kdo tento akt udělali.

Ten antisemitismus je ještě starší, důkazem toho jsou tři války, které ve starověké době vedl Řím proti tomu, čemu se říkalo židovské království... Judea posléze, ať už tomu budete říkat jakkoli, nebo Erec Jisrael hebrejsky. Ty války vedly k tomu, že odhadem půl milionu až jeden a půl milionu Židů bylo systematicky vyvražděno tehdejšími prostředky, tzn. vyhladověním a vražděním skutečně ručními zbraněmi ze strany římské armády.

Byla to předzvěst toho, co se posléze o necelé dva tisíce let mělo opakovat.

Kde se vzal antisemitismus a proč antisemitismus je něco jiného, nebo bývá chápán jako něco jiného, než rasismus, je celkem zjevné. Rasismus reaguje, řekněme, na nějaké vnější znaky, kde se zkrátka někdo odlišuje barvou kůže, výškou postavy atd.

Zatímco antisemitismus je něco, o čem jsem přesvědčený, je něco, co je

daleko hlubší, co možná útočí na daleko hlubší pudy a možná nějaké obavy a strachy. Nenávisti.

Je to na úrovni takových nenávistí, jako je misogynie, nedůvěra a nenávist k ženám.

Jako je homofobie, nedůvěra a nenávist vůči lidem s jinou sexuální orientací.

To, k čemu nakonec nacisté dospěli, respektive to, co si teď připomínáme, jednu pracovní schůzku, z mnoha set obdobných záležitostí, které postupně gradovaly, až nakonec vygradovaly k vyvraždění 6 milionů lidských bytostí, pouze s ohledem na jejich původ.

Jak se občas objevuje alespoň podle Jehudy Bauera, velmi slavného současného česko-izraelského, historika, jednoho z nejlepších historiků holocaustu – není to něco, co vzniklo posléze během války. Jakási teorie, že by holocaust či šoa byly jakýmsi vedlejšími produkty druhé světové války.

Je to něco, co je od samého počátku deklarováno v Mein Kampf od jeho prvního vydání jako jeden z hlavních cílů národního socialismu. Je to zcela jasně deklarovaného. Fyzická likvidace židovské rasy.

Pokud se někdo snaží tuto iracionální nenávist a představu vysvětlit s odkazem na údajný židovský majetek, na údajný židovský vliv ve společnosti a podobně, pak pouze jenom racionalizuje něco, co od samého začátku bylo jedním z hlavních cílů Adolfa Hitlera a jeho katanů, že skutečně od samého začátku v novém, nacisty nastoleném světovém pořádku nebude místo pro židovskou rasu.

Proč jsem mluvil o Arménech? Proč jsem mluvil v této souvislosti o genocidě, která předchází... Jakkoli je velmi podobná, je to z toho důvodu, že právě osud a památka arménské genocidy ve veřejné psýché, v tom uvědomění si, jsou o tolik menší než židovské, že to ukazuje, co by se mohlo stát generaci, která přišla později.

Lidé jako můj dědeček, co patřil k těm, kteří mohli vyprávět, protože na svou kůži zažil, co byl holocaust. On byl jediný, kdo ze své rodiny přežil. A i přeživší už tu mnohdy nejsou. Dědeček zemřel v roce 2014. A teď nutnost nezapomínat přechází na lidi jako Fedor Gál i na lidi jako já, ze třetí generace od války. Musíme připomínat jednotlivé osudy. Aby se ani obětem šoa, obětem holocaustu, nestalo totéž, co se bohužel děje arménské genocidě.

A proto si myslím, že události, jako je tato, by neměly být pouhým refrénem, který si bude jednou za rok připomínat jednotlivé události... podobně jako za týden 27. ledna, mezinárodní den vzpomínky na oběti holocaustu u příležitosti osvobození Osvětlemi Rudou armádou, ale abychom o tom, jak mluvil Fedor Gál, přemýšleli. A jak řekl Tomáš Kraus, abychom si neustále uvědomovali, co to znamená. Co znamená to, co se stalo před tím.

Není to důležité jenom proto, aby se to nestalo znovu. A že se to – například s ohledem na Rwandu v devadesátých letech – bohužel znovu stalo. Ale také s ohledem na to, aby dokud o takových věcech budeme mluvit a dokud budeme číst deník Anne Frankové, dokud budeme hledat knihy z deníků arménské Anne Frankové, tak památka těch lidí zůstává živá. A to si myslím, že je jedna z nejdůležitějších věcí, které bychom si měli u příležitosti události, jako je tato dnešní, připomínat.

Díky za pozornost.

Petr Koura

Chtěl bych říci, že v podkladech, které jsme dostali od Pavla Štingla, kterému tímto přeji brzké uzdravení, byla otázka: Jak vnímáte zásadní odkaz konference 15 nacistických vizionářů? Mě tam zaujalo slovo vizionáři. Jak znám Pavla Štingla, tak ho myslel určitě ironicky, protože ti muži, jak už tady zaznělo, nebyli vizionáři. Byli to z velké většiny úředníci, nebo to byli důstojníci SS.

Já slovo vizionář vnímám tedy jednak v pozitivním smyslu, takže i kdybych připustil, že tito mužové vymysleli plán hromadné vraždy židovského obyvatelstva, tak bych je těmi vizionáři přesto nenazval. Takže byli to úředníci a na té konferenci – už tady zaznělo, že bychom jí měli říkat spíš porada, zaznělo, jak mají provádět tento plán. Takže nebyly tam žádné vize představovány, ale bylo jim řečeno, co mají dělat. Nebyla to konference v akademickém smyslu, kde by se diskutovalo, ale fakticky oni dostali příkazy a diskutovalo se o tom, jak je provést a jak efektivně provádět vyhlazování židovského obyvatelstva.

Já mezi těmi lidmi často zmiňuji Wilhelma Stuckarta... na tom tablu byl první zprava v horní řadě. To bylo nacistické právní eso. Člověk, který vystudoval právnickou fakultu a působil jako tajemník na ministerstvu vnitra. Asi budete vědět, že ministrem vnitra v nacistické vládě byl Wilhelm Frick, pozdější říšský protektor v Praze. A potom to byl Heinrich Himmler. Stuckarta asi znát nebudete a přitom je to velice důležitá postava, která souvisí s českými dějinami.

Byl to právě tento muž, který v noci z 15. na 16. března 1939 na Pražském hradě nastylizoval dokument, který byl následujícího dne představen jako výnos o zřízení protektorátu Čechy a Morava.

Byl to tento muž, který se podílel na formování tzv. norimberských zákonů.

Muž v pozadí.

Bezesporu vzdělaný pán, ale já bych ho nazval vrahem od psacího stolu.

Když byl Stuckart po válce obviněn z válečných zločinů, říkal: „Já jsem seděl jenom na ministerstvu, já jsem přece žádné koncentrační tábory nezřizoval, já jsem nevráždil lidi.“

Podle mého názoru vraždil. Vraždil je těmi myšlenkami, které vytvářel právními normami, dokumenty, které psal. Je neuvěřitelné, že Wilhelm Stuckart dostal po válce, tuším, že dva roky vězení za všechny své zločiny.

Takže tohle je příběh jednoho z těch lidí, kteří se tam sešli, a jak už jsem říkal, pro mě to jsou úředníci, výkonní úředníci, kteří přestávají používat svůj vlastní mozek a vykonávají příkazy zcela v duchu nacistického hesla „vůdce rozkazuj, my následujeme“.

A to mi na tom přijde obludné. Ti lidé už nepoužívají svůj vlastní mozek a jenom vykonávají příkazy, které dostávají sešora, aniž by o nich jakýmkoli způsobem uvažovali. Tam se nestalo, že by někdo z těch lidí povstal a říkal, vždyť přece to, co tady děláme, je naprosto šílené, budoucí generace nás za to odsoudí. Ne. Nikoho z nich to nenapadlo... „Vůdce rozkazuj, my následujeme.“

A v tom vidím i poselství pro dnešní dobu. Nenechme si žádnými vůdci rozkazovat, zachovejme si vlastní rozum, vlastní úsudek, abychom se nemuseli později zodpovídat z činů, které za nás rozhodli jiní.

Ještě bych chtěl připomenout druhou věc:

Žijeme v době mediálních zkratk, takže – už tady zaznělo, že by to nemělo být nazýváno konference, ale porada... a v mediální zkratce funguje také, že ve Wannsee bylo rozhodnuto o likvidaci židovského obyvatelstva.

Není to tak. To rozhodnutí padlo někdy v rozhovorech mezi Adolfem

Hitlerem a Heinrichem Himmlerem, takže Heydrich přijíždí na konferenci, aby tlumočil rozhodnutí, a úředníci mají dále konat. Ale v mediální zkratce žije, že se to rozhodlo tam, ve Wannsee.

Já se s tím setkávám u nás na pedagogické fakultě u studentů, kteří přicházejí ze středních škol a vědí, že proběhla konference ve Wannsee, ale mají představu, že pánové, co se tam sešli, tak to rozhodli.

A já jim na to říkám: „Tak mi jmenujte, kdo tam byl...“ Oni říkají: „Heydrich.“

„A kdo dál?“ A ta další jména nevědí, tak jim ta jména říkám a ptám se, myslíte, že tito lidé, které ani neznáte, by byli kompetentní tohle rozhodnout? Tihle lidé nemohli tohle rozhodnout.

A ti studenti vlastně sami dospívají k závěru, že to rozhodnutí padlo někde jinde.

Tímhle způsobem se snažím ty mladé lidi vzdělávat. Nikoli – tady máte nějakou chybu, tady něco říkáte špatně. Ale zkuste se sami nad tím zamyslet, jestli tajemníci, nebo dokonce podtajemníci z ministerstev mohli o něčem rozhodnout... Nejsou tam dokonce ani ti ministři na té poradě, jsou to tajemníci nebo podtajemníci.

To je ta mediální zkratka. Žijeme ve světě, kdy je nutné s tím počítat.

Mně se, tuším, tak před deseti lety stalo, že zavolali z České televize, abych právě k výročí konference ve Wannsee něco řekl do zpravodajství.

Přijel novinář, kolega Jakuba Szántóa... nebyl to on osobně, a říká mi: „Tak mi řekněte, co byla ta konference ve Wannsee.“

Rozpovídal jsem se a on mi říká: „Výborně, pane doktore, ale řekněte to do dvou minut.“ Tak jsem říkal:

„Dobře, pokusím se, tak tohle vyhodím, tohle vyhodím, můžeme jet znovu.“

A tak jsem to teda zvládl, a ten člověk povídá: „Výborně, pane doktore, dejte to do jedné minuty.“ Takže jsem pochopil, že skutečně v té mediální zkratce musíme být hodně struční... Nakonec ve zpravodajství to bylo 20 vteřin.

Takže musíme zkracovat, musíme být struční, ale zachovejme si zároveň preciznost a přesnost, abychom nezjednodušovali příliš.

Děkuji za pozornost.

Petr Fischer

Mám takový zvláštní pocit, že se tady scházíme v době, která je rámována spíše trochu jinými slovy než připomínka, paměť. Spíše se mluví v poslední době hodně v médiích o cancel culture, tzn. o vymazávání paměti, nebo některých lidí z paměti, některých událostí z paměti tak, aby už byli vždycky zapomenuti. A abychom prostě tu hrůzu neviděli. A abychom neviděli lidi, kteří si to nezaslouží, abychom si je nepřipomínali. Aby prostě jejich jména zapadla navždycky v dějinách.

My tady vlastně provádíme úplný opak. My tady vytahujeme na světlo světa jména, o kterých nikdo nikdy neslyšel. Nebo respektive – pokud by tu konferenci ve Wannsee – jak se tomu říká – nestudoval, tak o nich opravdu vůbec nic neví.

Já si myslím, že to děláme dobře. Že naopak musíme v této chvíli spíše jít proti proudu cancel culture. Zejména u události, nebo u té obludné věci, které se říká holocaust.

Dlouho jsem si myslel, že jméno Wannsee, kde se před osmdesáti lety konala ona „provozní porada“ vykonavatelů holocaustu, je ve skutečnosti Wahnsee, psáno s „h“. Wahnsinn, vzpomněl jsem si na školní němčinu, tedy šílenství. Wahn, iluze či poblouznění. Wahnsee jako místo, kde vznikl „výrobní plán“ jednoho z největších šílenství moderních dějin. Dnes už vím, že to jméno se píše Wannsee, přesto už v mé paměti bude navždy uloženo jako tehdy. Wahnsee, jezero šílenství – nomen omen.

Já jsem v těch materiálech, v tom úřednickém jazyku našel, že je potřeba provést legálním způsobem vyčištění německého veřejného prostoru od Židů, tak, aby byl Judenfrei. Aby byl prostě osvobozen od židovského živlu. To legálně

mě zaujalo. Totiž to nejhruznější na celé té nacistické mašinerii je vlastně základní byrokratičnost celého procesu. To znamená pokus vybudovat vlastně neosobní systém určitých pravidel, zákonů atd., který bude dělat dojem legality, ale vlastně i legitimacy. A to je na holocaustu úplně to nejšílenější.

Postavit se cancel culture a místo vymazávání jmen je opět připomínat a vystavovat má svůj hlubší smysl. Holocaust jako průmyslová genocida totiž není něčím, co se už nikdy nemůže opakovat. Jde sice o výjimečnou událost, ale nikoli jedinečnou, jak píše sociolog židovského původu Zygmunt Bauman ve své vynikající knize Modernita a holocaust z roku 1989, a to jednoduše proto, že možnost masové genocidy se skrývá v povaze moderní civilizace vůbec.

Obvykle si myslíme, že holocaust byl důsledek hluboké nenávisti Němců vůči Židům. Historikové ale dokládají, že lidový iracionální antisemitismus byl v předválečném Německu mnohem slabší než například ve Francii a ani antižidovské běsnění nacistů v třicátých letech nemělo velkou podporu obyvatelstva. Židé podle Baumana ale později sehráli roli mobilního nepřítele, který může za všechno, a jako legislativní figura byli zapracováni do byrokratického odosobňujícího aparátu systematického plánování a budování budoucí ideální říše. Holocaust byla kategoriální vražda. Prosím, zapamatujte si to, prosím, kategoriální vražda. Nikoli intuitivní zabíjení z nenávisti, připomíná Bauman. Nic osobního, řeklo by se, „jen“ překážka v plánu, kterou je třeba odstranit.

Moderní civilizace se svou strojovou odtažitostí a byrokratickou fragmentarizací umí dehumanizovat oběti a vytvářet prostředí morální lhostejnosti, neboť mimo jiné zabíjení a násilí ve světě je přece tak daleko. Dělník na pásu s leteckými pumami, píše Bauman, se nestará o to, kde puma spadne, tak jako drážní úředník vypisující výkazy

transportu do Osvětimi neprobírá, co s těmi lidmi bude dál. Všechny tyto charakteristiky moderní civilizace, která udivuje svými technickými možnostmi, jsou dále součástí modernity, která se dnes pouze posunula do další, digitální a globálněkomunikační fáze. Možnost masového organizovaného zabíjení a ničení je odvrácenou stránkou modernity, které se nemůžeme jen tak zbavit, a zůstává s námi dál jako velký jungovský stín naší civilizace.

A že to vlastně asi nezmizí do té doby, dokud se modernita nějakým způsobem nedostane do nějaké jiné fáze, kde ta odvrácená strana, to, čemu filosof a spisovatel Benjamin Walter říkal, že za každým civilizačním aktem se skrývá akt barbarství, už přestane být realitou. A že se možná dopracujeme do nějaké doby, kdy budeme mít dost bezpečných prostředků na to, abychom tuto odvrácenou stranu modernity dokázali zvládat.

Připomínka dávné události z Wannsee má tedy dnes především preventivní aktualizací smysl. Varuje před moderní dehumanizací a strojovou banalizací zabíjení (válka je dnes přece počítačová, na dálkové ovládání) a zároveň vyzývá k tomu, abychom na podobě moderní civilizace pracovali vždy s vědomím její odvrácené destruktivní strany jako možnosti, která se za určitých podmínek může znovu uskutečnit. Naším úkolem je dělat dnes vše pro to, abychom stín moderny dál promýšleli a abychom společně udělali co nejvíce pro to, aby se už nikdy neprobudil k tak ničivé expanzi jako v době nacistických továren na smrt.

Snad se moderní civilizaci jednou povede svůj vlastní stín překročit. Moc bych nám to všem přál!

Jakub Rákosník

Konference ve Wannsee je vynikající ukázkou toho, jak leckteré historické události získávají svůj význam teprve ve zpětném ohlédnutí, ostatně i my jsme se o ní dozvěděli až s odstupem po druhé světové válce. Až když se našel protokol, se kterým dodnes pracujeme.

Jak už bylo řečeno, byla to neformální schůzka vesměs dnes už neznámých byrokratů s výjimkou jejího svolavatele, Reinharda Heydricha, a ani na ní nebylo přijato žádné převratné rozhodnutí. Daleko spíše to byla Heydrichova mocenská hra, jak zvýšit svůj politický vliv v rámci nacistického establishmentu.

S plynovými komorami nacisté experimentovali už v předchozí době, deportace do nehostinných krajů za účelem likvidace lidí probíhala také už dříve, stejně jako masové zabíjení

střelbou. Přesto s ohledem na následující vývoj můžeme konferenci za milník považovat, protože po ní do té doby přece jen mlhavý pojem konečné řešení získal svůj dnešní význam. Začalo být v rostoucí míře i uskutečňováno formou průmyslového vraždění byrokraticky řízeného z centra Berlína. Nejpozději od této chvíle se holocaust stal oficiální politikou.

Už tady padla otázka, jestli by se to v našem prostředí mohlo opakovat. A i já sdílím obavu jako moji předřečníci, že mohlo. Pokusím se pro to uvést argumenty. Přitom jsem až do své rané dospělosti byl přesvědčen o tom, že bych na takovou otázku určitě odpověděl kategorické „ne“.

A když jsem si připravoval příspěvek, tak jsem si vzpomněl na film Dennise Gansela *Náš vůdce* (Die Welle) z roku 2008, kde se učitelé při praktické výuce, co byl totalitarismus, podaří z úplně obyčejných adolescentů vytvořit učebnicovou fašistickou bojůvku, aniž si toho byli plně vědomi, a navíc při tom ještě zažívali subjektivní uspokojení.

Fašismus nebyl založen jen na nucené konformitě, nýbrž na více méně aktivním souhlasu mnoha obyčejných lidí, o jejichž slušnosti by asi nikdo z nás, alespoň na první pohled, nezapochyboval. Příznačné jsou výzkumy západoněmeckého veřejného mínění z padesátých let, jak vysoké procento Němců i tehdy bylo ochotno ocenit Adolfa Hitlera, a kdyby nebylo druhé světové války, považovat jej za jednoho z největších státníků. To je fascinující!

Ve své sociální akademické bublině jsem nejednou zaslechl rozvažování nad tím, když volby nedopadly zrovna podle přání mluvčího, že by bylo fajn, kdyby se volební právo třeba omezilo jen na vzdělané lidi. Přesně v tom smyslu, jako když Bertolt Brecht sarkasticky mluvil o tom, že „lid ztratil důvěru vlády“ a že je nutné „lid vyměnit“. V útulném penzionu ve Wannsee sedělo deset univerzitně vzdělaných mužů, nadpoloviční většina z nich byla nositeli doktorátu... Dosažené akademické tituly člověka neuchrání před fanatismem či fundamentalismem. Jistotu neposkytne ani vědecké poznání. To není zrcadlo přírody, nýbrž odpovídá použitým metodám a vyvíjí se. Rasová teorie, o níž účastníci schůzky nepochybovali, se ve své době zdaleka neomezovala jen na nacionální socialisty a vstřícný postoj k eugenickým postupům ve své době prostupoval celé politické spektrum od krajní pravice až po krajní levici. Jak citlivé jsou okamžiky, kdy se dostane stávající vědecké poznání do konfliktu s lidskou důstojností, nám připomínají dnešní spory v souvislosti s pandemií. Hranice mezi vědeckým poznáním a netolerantním fundamentalismem je velmi mlhavá přesně v tom smyslu, jak filosof vědy Zdeněk Neubauer už dávno varoval před tím, aby se věda nestala novým náboženstvím spojeným s útlakem.

Hitler dokázal být vysoce pragmatickým politikem. I v jeho fanatickém antisemitismu můžeme nalézt ryze taktické rozvažování. Moc dobře věděl, jak politicky výhodné, je [cituji] „vybrat jediného nepřítele, kterého dokáže každý rozpoznat, [a říct o něm]: on je jediným viníkem... A tím viníkem jsou Židé.“ S analytickým citem sobě vlastním více než dvacet let po těchto Hitlerových slovech Ferdinand Peroutka ve své studii *Byl Edvard Beneš vinen?* konstatoval totéž ještě brilantněji, když napsal: „Říká se tomu personifikace. [...] V tísnivé situaci hospodářské a sociální malý člověk na ulici se téměř rozveselí, jestliže uslyší, že vším je vinen žid. Neboť, není-liž pravda, žid je z masa a kostí a je zasažitelnější než systém.“

A na závěr si vám, milé posluchačky a posluchači, dovolím dát domácí úkol. Přemýšlejte, kolikrát třeba během jediného měsíce jste byli konfrontováni s podobným výkladem reality. Mluví se o klimatické krizi, zažíváme aktuálně energetickou krizi, veřejný dluh sice krizový ještě není, ale tempo jeho růstu je odstrašující, migrační krize (kde jistě zažíváme jen poklidnější mezidobí), potácíme se v kulturních válkách v důsledku globalizace, trneme v očekávání ekonomické krize – a nevím nyní kolika ještě dalších krizí. A schválně, jak často slýcháte vysvětlení ve formě personifikace: „Tihle lidé za to mohou,“ s implicitním poselstvím: „Potrestejme je a vezměme si zpět, co nám patří.“ Domnívám se, že tato struktura myšlení je prapůvodní příčinou konference ve Wannsee a my v 21. století, jak asi tušíte, proti ní nejsme chráněni o nic méně, než byli naši předkové v první polovině minulého století.

Pavel Kosatík

Dobré odpoledne. Tady to strašné téma když otevírám s přáteli, tak se nejčastěji ani tak neděje přes knihy, protože lidé možná dneska tolik nečtou, ale přes film, který asi většinou budete znát, v českém překladu se jmenuje Konference ve Wannsee. Byl natočen asi před 20 lety a pořád ho televize dávají. Je to brilantní konverzace. Vyvolává v divácích spoustu emocí a rozhořčení... taky ve mně, i teď, když si na to vzpomenu, jsem rozhořčený.

Přesto si myslím, že rozhořčení není to slovo, kterým bychom měli končit nebo které by nám mělo ve vztahu k tomu tématu stačit. Už proto, že účastníci tam toho setkání rozhořčení nebyli ani trochu, už to tady někteří předřečníci zmínili, tam byla atmosféra, která v podstatě, když to jenom snad nepatrně přezenu, tak

v pondělí v 9 hodin ráno bývá na poradách téměř každého korporátu po celém světě velmi, velmi pracovní, věcná, a bylo to způsobeno tím, že ti lidé se tam nedozvídali nic nového.

Ten Heydrich tam nejel se strachem v duši, jestli to, co jim tam nanese, tak jestli oni přijmou, a oni tam nezažívali žádná překvapení, poněvadž tomu překvapení v té době už bylo 17 let, byla obsažena v knize Mein Kampf Adolfa Hitlera a oni si tu knížku určitě nečetli až cestou na tu poradu.

Jejich problémem bylo to, že, jak já tomu rozumím, svolili, aby se jejich myšlení fragmentarizovalo. Spokojili se s tím, a vyhovovalo jim to, že odpovídají jenom za tu část, za kterou jsou ochotni, nebo která je jim přidělená, a že v žádném případě nenesou odpovědnost za celek.

Proto se mi v této souvislosti vybavuje, a nechci tím nikoho zaskočit, ještě jedno výročí, shodou okolností taky dvojkové, ale z roku 1642, kdy se

v Nizozemsku sešli dva velmi zajímaví duchové, filosof René Descartes a Jan Amos Komenský. A ať to teď snad nikdo nepochopí, že z Descarta činím nějakého duchovního praotce dnešního tématu, to v žádném případě, ale ta jejich tehdejší disputace byla sporem o to, co je správnější, jestli se má svět rozdělit na popsitelné části a ty se pak mají čím dál víc zmenšovat, a s čím dál větším nárokem na přesnost toho popisu stále víc a přesněji popisovat, anebo jestli se má člověk snažit o celostnější zření světa. A pak samozřejmě potřebuje kromě toho, co popisuje, čeho se dotýká a co vidí, na co sahá, také něco nehmotného, čemu věří, což byl v Komenského případě Bůh.

Pro lidi, kteří nesnesou představu Boha, to ale může být zrovna tak nějaká jiná zniterněná dobrá autorita, která to svědomí, o kterém je řeč, pomůže vybudovat. Může to být dobrý učitel, může to být dobrý rodič, může to být taky dobrý přítel, ale těmto lidem se to nestalo. Já se tedy z tohoto hlediska domnívám, že naším problémem je, že jde de facto o problém výchovy. Obecně se říká, že cílem každé výchovy je člověk vnitřně sjednocený, rodíme se nebo v dospívání jsme bytosti, které si neví rady se svými protiklady, a má se za to, že cílem výchovy je spět k tomu ideálu, až se někdy používá slovo harmonie.

Víme, jak obtížně je dosažitelná, daleko častěji se setkáváme s lidmi, kteří zůstávají někde uprostřed té cesty. A jsou to velmi často lidé frustrovaní. Víme, že Hitler byl frustrát od hlavy až k patě a celé to jeho hnutí bylo na frustraci postavené. Bylo to hnutí frustrovaných lidí, kteří si nedokázali poradit sami se sebou. A tak tu nenávisť k sobě samým zjednodušeně promítali do toho, kdo byl slabý, nablízku a pojmenovatelný, a to byli Židé.

A naším úkolem necht' je být spravedlivě rozhořčenými nad zločiny minulosti.

Ale byla by škoda, kdybychom, když vidíme dnešní frustrované lidi a setkáváme se s nimi při nejrůznějších příležitostech, ve veřejném životě skoro každý den, tak kdybychom se, já vím, že je to asi těžké, a pro mě teda hodně, ale neměli bychom se spokojit s tím, že jimi pohrdneme. Ačkoli jsou často i zdrojem pohrdání, ale měli bychom přemýšlet o tom, proč to tak je, a těm nejhorším, se kterými se nedá dělat nic jiného, tak těm se v tom snažit zabránit, ale těm, kteří jsou třeba někde na cestě mezi tou frustrací a tím, co by se té celosti vnitřní, nebo té harmonii skoro vnitřní mohlo podobat, tak těm bychom se měli snažit pomáhat.

Děkuji.

Karol Sidon

Celou tu dobu vlastně myslím na to, že pro nás Židy vlastně to řešení židovské otázky na tento způsob by nemělo být něčím cizím. Vlastně tím prochází židovský národ celými dějinami.

A promítá se to i do pesachové hagady čili o tom si zpíváme v noci na svátek pesach, Vehi Sheamda. O tom, co se stávalo, co existovalo prostě po všechny naše generace.

To nebyl jenom jeden, třeba ten egyptský faraon, který chtěl vyhubit Židy, ale ti nepřátelé povstávají v každé generaci. A že vlastně jako jediný Zachránce, jako je ten Svatý, budiž požehnán... Bůh Izraele, který nás vždycky z toho zachrání samozřejmě s obrovskými ztrátami.

A tady je vlastně jedna ještě starší myšlenka, která se objevuje už v tóře: Když Izrael vyšel z Egypta, tak ho napadl kmen Amalekitů vedených Amálkem.

A napadli ho ve chvíli, kdy Izrael vyšel z moře, po těch obrovských zázracích a divech. A najednou měl problémy s vodou, neměli co jíst, co dát dobytku. A protože ten problém trval, tak si kladli otázku, je Bůh s námi, nebo není? Nekladli tu otázku, jestli je Bůh, nebo není, ale jestli je Bůh s námi?

A myslím si, že vlastně to je otázka skutečně židovská. To je jako ta židovská otázka, kterou bychom mohli my jako Židé ještě přijmout. Židovská otázka je otázka Židů.

Ta židovská otázka je přesto představovaná ve zcela jiném, opačném gardu, jako otázka nějakých jiných národů, jiných států, jiných lidí, kteří si kladou tu otázku, co s těmi Židy provedeme. Jestli je vyženeme, jestli je budeme tolerovat, jestli je koneckonců zabijeme, a tím se dostáváme k tomu konečnému řešení.

Tady už několikrát bylo řečeno, že jsou tady dva aspekty pojmu Endlösung.

Jeden, to je to vizionářské vidění jistého pana Hitlera, a druhý je politická situace.

On si to tak skutečně mohl představovat, ale ta politická situace ještě nebyla zralá k tomu, aby se to dalo vyhlásit. A koneckonců i to konečné řešení tak, jak bylo prováděno, vlastně nebylo prováděno více méně úplně veřejně.

A tady se vlastně dostáváme k tomu, že židovská otázka vlastně nebyla speciálně vymyšlená v Německu, židovská otázka prostě vznikala ve Španělsku v době inkvizice, vznikala v kdekteré zemi. A jenom vlastně v době té války došlo k tomu, že tím skutečným řešením je to, na co přišel už ten Hitler, a já k tomu dodávám, na co přišel už ten Amálek, že je prostě třeba ty Židy zabít... A tím se to vyřeší.

A to je věc, která koneckonců vlastně spojila dohromady i ostatní lidi v Evropě. Přidali se k nacistům, nebo k Němcům, protože to už v nich zrálo, jenom si to z důvodu etických vlastně nedokázali představit. Ten Amálek je už v naší tóře pokládán za hlavu národů. Nevyplývá z tóry, že by byl nějaký veliký, ale je to tam napsané (Roš ha gojim). A naproti je to, s čím posílá Bůh Mojžíše k faraonovi, aby mu řekl, že můj prvorozený syn je Izrael.

Čili tady jsou vlastně dvě entity.

Jedna je pojmenovaná jako to nejpřednější z těch národů. A to je vlastně ten, po kterém samozřejmě mohou následovat další, který je Božím synem. A o to tady jde.

A ta cesta, která vedla k realizaci hitlerovského plánu tak, jak si to on ve své duši představoval, ta amalekická cesta, která skutečně vede k likvidaci.

A Židé, pokud si to neuvědomují, tak to někde vědí. Protože skutečně není generace, abychom tady na ten problém nenarazili. Jenom je strašně těžké, jak říkal Fedor, myslím, jak najít v sobě odvahu si to připustit.

A myslím si, že ti, kteří nás poslouchají, by si to měli uvědomit a vzít k srdci, že ve chvíli, kdy někdo v jejich zemi, v jejich blízkosti, začne mluvit o židovské otázce, tak ať mu řeknou, a jakou otázku si kladou ti Židé. A on na to odpoví, ne, to je moje otázka, co s těmi Židy máme provést.

To je všechno, děkuji.

Petr Pithart

Já chci mluvit o varováních.

A proto jsem si dovolil nazvat toto povídání paradoxně možná provokativně:

„Wannsee nebylo varování“... Prostě proto, že se o tom v té době nevědělo.

Nevíme, jestli se těch 15 ve vile ve Wannsee přelo, jak to naznačuje anglo-americký film. Když ano, tak šlo údajně o právní aspekty vysídlování Židů, o to, kdo je Žid a jaký. V poslední části jednání se ukázalo, že půjde o konečné řešení.

To žádné právní aspekty nemá. Dokonalé pozitivistické právo, na které byli Němci tak hrdi, v tu chvíli přestává existovat. S konečným řešením nepočítalo.

Před touto konferencí byla svolána z podnětu amerického prezidenta Roosevelta ještě jedna mezinárodní schůzka. Také u jezera, tentokrát Évianského. Byla o 43 měsíců dříve.

Ta měla jen zdánlivě jiné téma: Kdo, který stát, přijme Židy, které vypuzuje ze všech obsazených území Hitler.

Jediná Dominikánská republika byla ochotná 10 tisíc Židů přijmout. Ale už nikdo další. Angličané nechtěli pustit Židy ani na území jejich staré vlasti pod jejich, tedy anglickou, mandátní správou.

Jako kdyby obě jezera byla propojena nějakým širokým kanálem.

Ti, kteří nesmí do Ženevy, budou muset do Treblinky. To bylo varování.

Wannsee bylo až důsledkem umožněným Évianem.

Tuto neřešitelnou situaci zachraňovali jen jednotlivci a jejich narychlo improvizované organizace. Raoul Wallenberg – až na konci války... sir Nicholas Winton...

Městská rada v městečku Proseči, která udělila domovské právo bratrům Mannovým.

Státy, instituce selhávaly. Německý stát neselhal.

Ty, co nikdo nechtěl, likvidoval jako průmyslový odpad.

Pro zločiny takto páchané nebyla tehdy ani jména. Proto se v roce 1942 Britové a Američané rozhodli, že takové zločiny budou po válce soudit. A veřejně varovali, že přitom nebudou dbát zákazu retroaktivity. Posléze tyto zločiny pojmenovali jako zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a genocida.

Těsně po válce byly přijímány také všeobecné deklarace nejen občanských, ale i lidských práv, tj. týkajících se všech lidí. I reálně laděných rasově, politicky a také těch, kteří nemají vlastní stát. Tak mohl proběhnout norimberský proces. Ale účastníci konference ve Wannsee na něm souzeni nebyli. Většinou nebyli vůbec souzeni.

Bylo vždycky možné schovat se do jiné země. I proto byl v devadesátých letech zřízen mezinárodní trestní tribunál v Haagu, fungující pro bývalou Jugoslávii a Rwandu. Do té doby něco nemyslitelného. Zločiny spáchané kdekoli na světě bylo možné od té doby ztrestat, pokud se zločince podařilo najít, nebo spíš chytit.

Jako další varování připomínám, že Česká republika se deset let zdráhala ratifikovat mezinárodní dohody o zřízení těchto tribunálů... Ještě také Rusko a Čína – neblahé spolčení... A Spojené státy americké, uvážené tehdy v Afghánistánu.

Ostatně ani mezinárodní pakt o lidských právech, u nás Listina základních práv a svobod, byl schválen s nevrlým komentářem předsedy vlády Klause, s tím, že jde o plevel v ústavě. V právním řádu byl kvůli tomuto plevele vytvořen pojem ústavní pořádek, aby tak listina byla schválena alespoň na úrovni ústavy. Také varování.

Proto se musíme ptát, jak bychom hlasovali zítra v Évianu... když se dnes můžeme vykázat tím, že jsme snad jediná země, která nepřijala žádného uprchlíka.

Instituce, státy zpravidla zprvu selžou. Nejdříve jednají jednotliví lidé. Naši vojáci, kteří zabili Heydricha, naši sousedé, kteří ukrývali Židy, venkované, horalé, kteří i po válce pomáhali židovským osvobozeným vězňům dostat se z koncentračních táborů přes Alpy na území budoucího Státu Izrael (opět proti vůli Britů). Jednotlivci se vždycky našli, kteří stáli na straně Židů. Státy jednají jen někdy, vždycky pozdě.

Jsem hrdý, že patřím k národu Kubiše, a ke státu, k němuž patřil Slovák Gabčík.

Jsem hrdý, že patřím k národu a státu, který dnes stojí na straně Izraele tak pevně, že mu může vytykat i jednotlivá pochybení, protože i ta jsou projevy solidarity.

Jednotlivci a jejich organizace mohou někdy pohnout státy spíš než obráceně.

Proto nepřestávejme nikdy být soucitní, bdělí a solidární na nejnižší lidské, občanské úrovni, protože obě jezera, obě vily dosud stojí na svých místech.

Státy jsou nakonec statisíce úředníků, kteří vždycky oddaně, ochotně strčí svá lejstra, své dokonalé právní kodexy do desek a vyhoví vůdcům. Budou bušit do stolu na znamení naprostého souhlasu jako ve Wannsee... tedy ve filmu. Nebo na sjezdu strany v Severní Koreji. Budou mu aplaudovat v sále. Potom teprve se v souhlasu rozezná ulice, stadiony.

Po všem, co jsem pochopil, jako politik jsem se staral o instituce, o pravidla, a dobře jsem dělal.

Dnes ale více věřím v odpovědnost, sílu a odvahu jednotlivého člověka, třeba teď a tady, nebo zítra na nádraží v Bubnech.

Závěr

Vydáním tohoto sborníku děkujeme všem účastníkům názorového fóra za jejich příspěvky, návštěvníkům a posluchačům na streamu za jejich pozornost.

Setkání k Wannsee se uskutečnilo jen pár týdnů před tím, než ruská vojska napadla Ukrajinu. Vypukla válka, která se na diplomatickém poli nenazývá válkou. Mediální prostor se naplnil propagandou a bezpočtem dezinformací. Umírá se na bojištích, která byla napadena v době, kdy se skutečná konference ve Wannsee konala. Válčící strany jsou jiné, propaganda v některých rysech až nápadně podobná. Pracuje s historií dle účelových zadání. Hovoří se o národech, které mají či nemají právo na vlastní hranice...

Názorové fórum Stručně o Wannsee se uskutečnilo jako první veřejná diskuse k výstavě Nový světový pořádek, kterou Památník ticha uspořádal k osmdesátému výročí událostí spojených s působením Reinharda Heydricha v Praze.

Pavel Štingl,
ředitel Památníku ticha

Předmluva
3

Jakub Rákosník
17

Fedor Gál
5

Pavel Kosatík
19

Jakub Szántó
7

Karol Sidon
21

Petr Koura
13

Petr Pithart
23

Petr Fischer
15

Závěr
28

Texty: Fedor Gál, Jakub Szántó,
Petr Koura, Petr Fischer,
Jakub Rákosník, Pavel Kosatík,
Karol Sidon, Petr Pithart,
Pavel Štingl

Fotografie z konference: Jan Kolský

Redaktorka: Eva Papoušková

Korektura: Jana Křížová

Grafická úprava: Belavenir

Tisk: Indigoprint

Vydal: Památník ticha

Poštovní adresa – kancelář o. p. s.:

Osadní 26, Praha 7, 170 00

www.pamatnikticha.cz

Praha
20 1 2022

bad Wannsee